

GENEZA POPULIZMA U EVROPI

Duško Masleša, MA, email: dmaslesa@gmail.com

Direkcija za evropske integracije Savjeta ministara Bosne i Hercegovine

Sažetak: Ovaj rad ima za cilj da na sistematičan način prikaže neke od ključnih aspekata relativno nove političke paradigme u Evropi poznatoj kao populizam, nastaloj kao antitežnja globalnim procesima savremenog doba oličenim u neoliberalnom diskursu i globalizmu. Sukob i humanitarna tragedija koja se od nedavno dešava u Ukrajini, te nedavno održani izbori u Mađarskoj kao neće biti predmet ovoga rada, iako ne sumnjivo postoji direktna i indirektna veza sa fenomenom populizma u Evropi, te bi detaljna analiza prethodno navedenog u velikoj mjeri prevazišla okvire ovoga rada. Neoliberalni tržišni kapitalizam prethodnih decenija doveo je do sve jačeg jaza između nivoa distribucije dohodka. Migracije su dovele do suštinskih promjena u mnogim zajednicama, bilo da je riječ o slobodnom kretanju ljudi iz EU, bilo o migrantima koji dolaze sa Bliskoga istoka, postajući tako konkurencija domaćoj populaciji u pogledu zaposlenja i javnih usluga, istovremeno donoseći sa sobom nove kulturne norme i obrasce, koje mnogima nisu prihvatljive. Takve težnje nisu nužno rasističke, niti su antidemokratske.

Ključne riječi: Evroska unija, neoliberalizam, populizam, Brexit, Viktor Orban, illiberalna demokratija, Član 7 Sporazuma iz Nice

GENESIS OF POPULISM IN EUROPE

Abstract: This paper aims to systematically present some of the key aspects of the relatively new political paradigm in the Europe known as populism, created as an antithesis to the global processes of the modern age embodied in neoliberal discourse and globalism. The recent conflict and humanitarian tragedy in Ukraine, as well as the recent elections in Hungary will not be the subject of this paper, although undoubtedly there is a direct and indirect link to the phenomenon of populism in Europe, hence a detailed analysis of the above would go far beyond the scope of this paper. The neoliberal market capitalism of previous decades has led to a widening gap between the levels of income distribution. Migration has led to fundamental changes in many communities, whether it is the free movement of people from the EU or migrants coming from the Middle East, thus competing with the domestic population for jobs and public services, while bringing with them new cultural norms and patterns, which are not acceptable to many. Such aspirations are not necessarily racist, nor are they anti-democratic.

Keywords: European Union, neoliberalism, populism, Brexit, Viktor Orban, illiberal democracy, Article 7 of the Nice Agreement

Uvod

U savremenim međunarodnim odnosima 2016. godina predstavlja prekretnicu u pogledu pojave značajno drugačijeg političkog diskursa koji se u međuvremenu proširio na mnoge savremene demokratije. U junu te godine Velika Britanija je na referendum donijela odluku da napusti Evropsku uniju uz moto da se povrati kontrola od Brisela. U novembru iste godine Donald Trump je pobijedio na izborima za predsjednika Sjedinjenih Američkih Država čiji je ključni izborni moto bio učiniti Ameriku ponovo velikom i moćnom. Godinu dana kasnije

Maniène Le Pen, predsjednica francuske krajnje desničarske političke partije Front National je s lakoćom potukla proktukandidate iz do tad tradicionalnih partija, da bi u drugom krugu izgubila izbore od Emmanuel Macron-a. U Njemačkoj je iste godine Alternative für Deutschland postala najjača opoziciona partija na saveznim izborima. U prethodnom periodu nove političke partije su zavladaile Austrijom, Italijom, Mađarskom i Poljskom i polako su peruzimale izbornu bazu od partija tradicionalnog političkog spektra, prisutnog od kraja Drugog svjetskog rata u zapadnoj, te od sloma socijalizma u centralnoj i istočnoj Evropi. Populizam je postao sastavni dio političkog diskursa u mnogim evropskim državama.

Uzroci pojave populizma

Uzroci pojave populizma se mogu posmatrati u kontekstu socijalnih, ekonomskih i političkih kriza. Finansijska i ekonomska kriza iz 2008. godine predstavlja svojvršan kraj zlatnog doba neoliberalnog kapitalizma. Od kraja Drugog svjetskog rata, tržišna ekonomija koju je nadopunjavala komponenta socijalne države je polučila impresivan stepen prosperiteta i relativne stabilnosti za mnoge građane zapadne Evrope. Padom čelične zavjese isti model je preuzet u bivšim socijalističkim državama centralne i istočne Evrope. Međutim, u godinama koje su uslijedile socijalna država je dovedena pod znak pitanja. Uzrok tome se može tražiti u povoljnijoj regulativi u pogledu finansijskog sektora, kao i u sve povoljnijim poreskim stopama kojim zemlje pokušavaju da privuku multinacionalne korporacije. To je posljedično doprinijelo povećanju razlike između nivoa zarada te povećanju razlike između bogatih i siromašnih. Trenutno značajan dio društva osjeća da spada u gubitnike neoliberalnog kapitalizma, te da je tržišna ekonomija izgubila svoju socijalnu stranu i da kao takva više ne odgovara ogromnoj većini građana. Prema tome, ne čudi da populistički pokreti upravo ciljaju multinacionalne korporacije, dok je sama Evropska unija u centru njihove kritike. Jedinstveno tržište omogućava preduzećima da slobodno proizvode i prodaju svoja dobra i usluge širom Evropske unije u skladu sa usvojenim setom pravila. Manje firme koje su prethodno bile pod svojevrsnom zaštitom nacionalnih regulativa, više nisu u stanju da izdrže tržišni pritisak velikih multinacionalnih korporacija. Ova rastuća nejednakost se dodatno stimulise težim industrijskim odnosima i otežanoj finansijskoj sigurnosti. S tim u vezi, mnogi posmatraju Evropsku uniju kao glasnogovornika velikih korporacija. Takođe, putem učešća u procesima evropskih integracija, nacionalne vlade i političke elite su postali saučesnici u ovim društvenim i ekonomskim procesima, što za posljedicu ima gubitak podrške značajnog broja populacije. Konačno, ekonomski status quo u pogledu primanja, distribucije dohodka, te uslova rada više nije bio prihvatljiv za mnoge.

Jednako tako, načelo slobodnog protoka ljudi je suočeno sa sve većim i većim brojem građana EU koji zaposlenje traže u prosperitetnijim zemljama zapadne Evrope. Imajući u vidu razlike u nivou zarada, ekonomska privlačnost zapadnih zemalja je doprinijela masovnim ekonomskim migracijama stanovništva centralne i istočne Evrope ka ekonomskim centrima moći na zapadu.

Iako dijelovi Evrope, posebno centralni i istočni i dalje u velikoj mjeri ostaju homogeni, svjedoci smo masovnih ekonomskih migracija ka mnogim zapadnoevropskim gradovima. Ti migranti u pravilu prihvataju niskoplaćene poslove, što je često uzrokovano i jezičkom

barijerom, čime su postali konkurencija slabije prosperitetnim lokalcima. Shodno tome, uticaj na zajednice, njihove ustaljene norme, običaje i način života je ponekada bio toliko velik da je dolazilo i do incidenata. Kapacitet tih zajednica da se nose sa nastalim promjenama je doveden u pitanje. Čak i u ruralnijim krajevima gdje prisustvo ekonomskih migranata nije toliko očito, došlo je do evidentnog porasta straha kod lokalnog stanovništva u pogledu migracija, te brige da migracije prijete da uruše uspostavljene društvene norme i prakse. Radi se zapravo o pretpostavci da način života lokalnog i domicilnog stanovništva nije kompatibilan sa onim od pridošlica. Tome treba dodati i strah od islamizacije Evrope, čemu je dodatni impuls dala serija terorističkih napada, inspirisanih islamskim fundamentalizmom sa fatalnim posljedicama širom Evrope.

Prema tome, čini se da nacionalne države još uvijek nisu uspjele da ponude adekvatan odgovor na pojavu kulturno raznolikog društva koje raste i preuzima tradicionalne socijalne norme.

Rastući osjećaj otuđenosti velikog broja građana EU dodatno podstiče spektar tradicionalnih političkih partija koje sve teže pružaju odgovor na mnoga aktuelna pitanja i izazove. U periodu nakon Drugog svjetskog rata u zapadnoj Evropi, te nakon pada socijalizma u istočnoj formirane su političke partije koje su obuhvatile značajne dijelove populacije pod širokim ideološkom okvirima. Period do Mastrihtskog ugovora iz 1992. godine je obilježen elitističkim konceptom na način da su procesi vezani za evropske integracije bili isključivo u rukama premijera i šefova država članica, te činjenici da je šira javnost u velikoj mjeri pristajala da birokrate i političari donose ključne odluke. Od tada pa do danas stvari su se bitno izmijenile u pogledu podrške šire javnosti procesima dalje integracije Evropske unije, da bi 2005. godine Francuska i Holandija na referendumima odbile prijedlog ustava Unije. Takođe, Grci su većinski odbili stroge mjere štednje koje su im nametnuli Međunarodni monetarni fond i briselska administracija. To su neosporno signali i indikatori da dalji proces Evropskih integracija na podržava značajan dio građana mnogih država članica. Značajna i rastuća manjina je ignorisana što ima za posljedicu povećanje jaza između vlada i njihovih građana.

Nadalje, ono što očito brine građane više nisu samo plate i sistemi socijalne zaštite za radnike, te poreska regulative za firme. Teme poput klimatskih promjena, kvaliteta života, više participativne demokratije, multikulturalizam, ali i želje za povratkom starih dobrih vremena kulturne homogenosti su ušle u političku agendu u mnogim zemljama, dok tradicionalne političke partije kako lijevog tako i desnog spektra nisu u stanju da pruže adekvatan odgovor na novonastale društvene promjene. Partije socialdemokratske provinijencije su posebno doživjele vrtočlav pad⁹⁶. Na drugoj strani političkog spektra izborna baza partija desnog centra je takođe erodirala. Konzervativni birači su tradicionalno stavljali akcenata na red i zakon, te vjeru i religiju dok po njima sve liberalnije, internacionalističko te progresivno društvo predstavlja izvjesnu prijetnju davno uspostavljenim društvenim normama. Globalizacija, jačanje uticaja multinacionalnih korporacija, rastuće socijalne razlike kao i opadanje kvaliteta socijalne zaštite su učinile da se tradicionalno konzervativnim glasačima drugačije ideje, politički slogani i perspektive učine prihvatljivim. Za njih je to izgleda predstavljalo liberalni napad na tradicionalne društvene norme gdje su vrijednosti poput porodice, tradicije i

⁹⁶ McGuinness, D. (2018) Merkel's coalition marathon keeps Germany waiting, 7. januar, BBC News, Berlin [Internet], Dostupno na: <https://www.bbc.com/news/world-europe-42582704> [1. septembar 2019].

nacionalne kulture žrtvovani, zarad afirmacije multikulturalizma i različitosti. Konsenzus dotadašnjih mainstrim političkih opcija je iščezao i masovne partije sve teže uspijevaju da okupe oko svojih programa birače sa različitim spektrom očekivanja. Raširena je percepcija da Evropsku uniju vode od građana otuđene i privilegovane birokrate u Briselu. Ove optužbe nisu ništa novo, međutim nezadovoljstvo je prethodnih godina toliko poraslo i umjesto da se ponudi adekvatan odgovor na ovaj problem, briselski i zvaničnici nacionalnih vlada, čini se i dalje održavaju status quo i insistiraju na tome da su do sada uspostavljeni odnosi u Evropskoj uniji potencijalno najmanje loša alternative. Međutim, očigledno je da su odnosi itekako poljuljani i da je koncept države blagostanja pod velikim pritiskom. Životni standard i nivo blagostanja više nisu bili zaštićeni dok je finansijska elita uživala u nesrazmjernom bogatstvu. Tradicionalni načini života bili su podložni brzim i suštinskim kulturnim promjenama koje su često nadilazile sposobnost zajednice da apsorbuje tako velike i nagle promjene. Konkurencija oko poslova i stanovanja samo je pojačala osjećaj otuđenosti od velegradske, imućnije elite koja je držala ključne poluge u upravi, finansijama, medijima i politici. I svo vrijeme, tradicionalni stranački krajolik proširio je svoj ideološki okvir kako bi zadovoljio sve raznovrsniju biračku bazu, često zanemarujući tradicionalne, socijalno konzervativnije i manje progresivne glasove. Multikulturne promjene, rastuća nejednakost i prenapučen tradicionalni sistem stranaka pružili su savršeno mjesto za populizam, kao novi vid političkog diskursa.

Ključne karakteristike populizma

Populizam se fokusira na dosadašnji politički spektar koji je sve više otuđen od očekivanja običnih ljudi i zato više nije u stanju da ih na adekvatan način predstavlja⁹⁷. Cilj je pravednija raspodjela prihoda utemeljena na konzervativnom i tradicionalnom društvenom pristupu, nasuprot globalizacijskim silama multi-nacionalnih korporacija. Za evidentne nacionalne poteškoće se krivi politički establišment, liberalni mediji i međunarodne korporacije koje su lišene bilo kakve nacionalno-socijalne empatije. Pitanja kao što su veća politička participacija, pravednija raspodjela dohotka, otvaranje radnih mjesta ili bolji uslovi rada su obično povezana s lijevim političkim spektrom. I zaista, manifesti populističkih pokreta poput Podemosa u Španiji ili Pokreta 5 zvijezda u Italiji sigurno bi spadali u ovu kategoriju. Iz tog razloga se populizam ne može nužno samo svrstati u sferu krajnje desnice.

Treba biti oprezan u pogledu težnji da se populistički birači okarakterišu kao uglavnom bijelci i hrišćani, te neupućeni stariji muškarci sa niskim zaradama. Međutim, takva percepcija ne može da ponudi adekvatan odgovor na mnogo širi spektar onih koji se identifikuju sa agendom populista. Ustvari, značajni dijelovi niže i srednje klase su prihvatili njihovu agendu.

Populizam se često naziva i protestnim pokretom protiv etablirane političke elite, liberalnih medija i velikih, višenacionalnih korporacija. Takav portret je često popraćen odbojnim karakterizacijama mitske čežnje za prošlošću u kojoj je život bio jednostavniji, autentičniji i smisleniji. U stvari, parole poput Trumpove „Učiniti Ameriku ponovo velikom“ i one u Brexitu „Preuzmite kontrolu“ pružaju jake argumente takvom objašnjenju. Očigledno je da ograničavanje migracija, više demokratije i poluga moći predstavljaju legitimne političke

⁹⁷ Eatwell R. Goodwin M., (2018) National Populism. The Revolt Against Liberal Democracy, Pelican Book, str. 25 - 28.

težnje u Evropskoj uniji. Populističke pristalice sasvim izvjesno ne protestuju samo protiv statusa quo. Strah od svojevrsne erozije ustaljenih kulturnih normi i briga zbog promjena koje migracije mogu donijeti nacionalnoj zajednici i koje mogu ostaviti dubok trag ne samo na životima pojedinca, već i na nacionalni identitet države u cjelini. Nedostatak adekvatnog društvenog odgovora na ove teme nesumnjivo doprinosi povećanju zabrinutosti i sentimentalnog osjećaja za stara dobra vremena, te može predstavljati i svojevrsan poziv na uspostavljanje novog društvenog i ekonomskog ugovora.

Populizam, takođe, nije nužno anti-demokratski. Mnogi populistički pokreti, bilo da se radi o Alternativi za Njemačku u Njemačkoj, Nacionalnom sastavu u Francuskoj, Pokretu 5 zvijezda u Italiji ili španjolskom Podemosu, pozivaju na jačanje participativne demokratije. Zapravo, žali se za gubitkom demokratskih poluga i nedostatkom direktnog učešća građana, te se zagovara švicarski model demokratije sa više referenduma⁹⁸, kako bi se čula i volja običnih građana. Ustvari, populizam tvrdi da je garant demokratije jer brani ljude i daje im glas protiv otuđenih birokrata bez izbornog legitimiteta, odvojenih političara, medija i nereguliranih korporacija.

Takođe, populizam ne mora nužno biti rasistički nastrojen. Stavovi protiv migracije takođe nisu nužno rasistički. Oni to ponekad sigurno jesu, ali privrženost nečijim tradicionalnim vrijednostima i običajima i bojazan da bi se te norme mogle ugroziti također može predstavljati legitimnu, a ne nužno rasističku bojazan. Jednako tako ne postoji automatski znak jednakosti s rasnom mržnjom i osjećajem kulturne superiornosti u odnosu na ljude drugačijih vrijednosti i običaja. Iako je nesumnjivo tačno da rasisti gledaju blagonaklono na populizam, obrnuti odnos nije nužno istinit. U pogledu Brexit-a na primjer, jano je da je za neke to bio referendum o pitanjima nacionalne ili čak rase naravi, samnjenju broja stranaca i migranata različitog vjerskog, etničkog i rasnog porijekla, ali i imaginarnoj pretpostavci o superiornosti Britanije nad drugim zemljama i njihovim narodima. Međutim, za ogromnu većinu Brexit se odnosio na potrebu za više kulturne koherentnosti, za kontrolom granica i za vlastitom ulogom u pogledu odlučivanja o budućnosti zemlje za koju se smatralo da je narušena nadležnostima Brisela, te EU načela slobodnog kretanja ljudi. Kontrola granica i kontrola priliva migranata dugo su se smatrali političkim relikvijama u sve većem evropskom dobu integracije. Ali, nacionalna država nije izgubila svoju političku važnost za mnoge glasače, a građani nisu rasisti samo zato što se protive evropeizaciji nacionalne politike. Za njih, institucije EU nikada neće biti odgovorne za osiguranje socijalnih standarda ili održavanje sigurnosti. Po njima legitimnost političkog sistema se samo i isključivo može postići na nacionalnom nivou. Takvo razumijevanje može biti privlačno rasistima, ali samo po sebi ne predstavlja rasizam.

Karakteristike populizma i mjere protiv

Desničarske populističke stranke postale su temelj nacionalne politike u mnogim državama

⁹⁸ Swiss Confederation, Swiss Political System – facts and figure

Discover Switzerland [Internet], Dostupno na:

<https://www.eda.admin.ch/aboutswitzerland/en/home/politik/uebersicht/politisches-system-der-schweiz---fakten-und-zahlen.html>

[31. avgust 2019].

članicama EU.

Radi ilustracije uzećemo za primjer mađarskog lidera Viktora Orbana koji je postao sinonim i prepoznatljiva ikona populizma u Evropi. Uticaj koji je njegova partija Fidesz ostvarila u Mađarskoj je zapanjujući. Upravlja sa svih 19 regionalnih zakonodavnih tijela, 20 od 23 gradska središta, kao i Gradskim vijećem u glavnom gradu Budimpešti. Dominacija u nacionalnom parlamentu pruža Fideszu priliku da po svojoj volji promijeni mađarski ustav. Orbán je u potpunosti iskoristio ovu moć želeći uspostaviti ono što on otvoreno naziva - neliberalnom demokratijom⁹⁹. Orbán podržava intervencionistički ekonomski stil i zemlja se upustila u široko rasprostranjeni program javnih radova, podigla je minimalnu platu, povećala penzije i odredila gornji novo cijena komunalnih usluga. U aktuelnom međunarodnom diskursu Mađarska se pored Turske, često navodi kao demokratija snažnog i odlučnog vodstva. Orbanov uticaj je presudno ojačao tokom izbjegličke krize 2015. godine, kada je Mađarska na granici sa Srbijom postavila bodljikavu žičanu ogradu kako bi zaustavila protok izbjeglica sa Bliskog istoka. Njegovo nacionalističko stajalište i prezir prema migracijama i multikulturalizmu najbolje se rezimira govorom održanim u februaru 2018. godine: „Ne želimo biti raznoliki i ne želimo da se miješamo. Ne želimo da se boja naše kože, tradicija i nacionalna kultura mešaju sa drugim. Ne želimo da budemo raznolika zemlja.“¹⁰⁰

Domaća politike koju Orban vodi i čiji je fokus na podršci starijoj populaciji, te porodicama sa niskim prihodima učinile su ga veoma popularnim, dok rascjepkana opozicija do sada nije uspjela u pružanju adekvatnog odgovora na njegov sistem vladavine.

Podrivanje moći sudstva, jačanje izvršne vlasti, uticaj vladinih službenika na državne medije, korumpirani i oligarhijski kapitalizam, suzbijanje civilnog društva, kao i tendencije usmjerene pravcu uspostavljanja nacionalističke, etnocentrične zajednice koja prkosi multikulturalizmu, raznolikosti i migracijama posebno onim iz neevropskih zemalja, dok istovremeno inisistiranje na hrišćanskim vrijednostima, te često i ksenofobična retorika nisu samo zaštitni znak Mađarske i Orbanovog režima. Iako im nedostaje Fideszova nadmoć, svi ti elementi su prisutni i u Poljskoj.

Gotovo je pa izvjesno da će se populistički marš po Evropi i dalje nastaviti. Uz sve veći broj desničarskih populističkih stranaka u vladama mnogih zemljama članica, politika na nivou Evropske unije je suočena sa mnogim izazovima. Rastuća nacionalistička agenda će imati značajan uticaj na odluke Evropskog savjeta. Za očekivati je da će Evropska komisija koja je do sada bila pokretačka snaga dubljih integracionih tokova u Evropskoj uniji biti u mnogome ograničena, nakon što novi tim komesara preuzme dužnost u januara 2020. Pojedinačne komesara imenuju nacionalne vlade, a sa više populističkih stranaka na vlasti u mnogim evropskim prestonicama, evroskeptični tonovi će postati sve glasniji u Briselu.

Populizam takođe ima tendenciju da pruža jednostavne odgovore na prilično složena pitanja. Neki građani nemaju ni vremena ni sklonosti da detaljno prate politički život. Stoga je odgovornost političara i medija da osiguraju transparentnost političkog procesa i pruže onoliko

⁹⁹ Plattner F. M. (2019) Illiberal Democracy and the Struggle on the Right, Journal of Democracy [Internet], Dostupno na:

<https://www.journalofdemocracy.org/articles/illiberal-democracy-and-the-struggle-on-the-right/>

¹⁰⁰ Arsić Ž. Manifest jedne nove, neliberalne evrope (2018) Jutarnji list, [Internet], Dostupno na:

<https://euractiv.jutarnji.hr/PiD/zemlje-clanice/manifest-jedne-nove-neliberalne-evrope-zadnja-tri-govora-viktora-orbana-otkrivaju-njegov-plan-za-novi-evropski-poredak/7830888/>

povratnih informacija koliko je moguće. To se, naravno, rijetko događa, te shodno tome dezinformacije o razmjerama određenih pojava, poput prijetnje nacionalnom identitetu zemlje od strane migranata i izbjeglica i ne ide u prilog političkom procesu odlučivanja i prije svega demokratiji. Upotreba pogrdnog i mržnjom obojenog jezika u javnom diskursu, ukazuje na pojačani osjećaj tjeskobe, uzrokovane iracionalnima i pojednostavljenim pogledom na svijet. Ukoliko Evropska unija i njene države članice ne ponude sistematski i adekvatan odgovor, ovakve pojave bi mogle osloboditi još tamnije političke snage političkog ekstremizma i nasilja. Takođe, bitno je naglasiti i istaći da populizam nije nužno rasistički, ali da rasiste privlači populistička retorika.

Jasno je da populizam veliki naglasak stavlja na više demokratije, i pružanje većih poluga moći narodu. Međutim, kao što je očigledno u primjeru Mađarske, takođe je moguće i odstupanje u autoritarnom smjeru, usmjerenom protiv opozicionih stranaka i medija, i borbi protiv multikulturalnih vrijednosti i otvorenog društva, a istovremeno razvijajući kapitalističku autokratiju utemeljenu na oligarhijskim mrežama, masovnoj korupciji i imploziji vladavine prava. Ovakve tendencije nisu u skladu sa proklamovanim devizom populista o jačanju poluga političke i participativne moći građana, nego baš suprotno zagovara se koncentracija moći u rukama vladajuće oligarhije. Moć se tada jednostavno prebacuje sa dosadašnjih aktera poput multinacionalnih korporacija, liberalnih medija, te uspostavljenih političkih elita na oligarhijske strukture.

Ključ za svaku aktivnost koju bi EU mogla poduzeti protiv države članice koja krši osnovna načela je član 7. Ugovora iz Nice iz 2001. godine i odnosi se na ozbiljno kršenje vrijednosti EU, uključujući ljudsko dostojanstvo, slobodu, demokratiju, jednakost, vladavinu prava ili ljudska prava. Nakon što takve prakse postanu očigledne, postoji pravna mogućnost za pokretanje ovog mehanizma od strane Evropskog parlamenta ili Savjeta.

Evropska unija je imala na raspolaganju mnoštvo dokaza vezanih za pokretanje člana 7 u slučaju Poljske, što je i učinila u novembru 2017., navodeći očigledno kršenje podjele vlasti na sudsku, zakonodavnu i izvršnu, te istovremeno predlažući smanjenje iznosa sredstava koji bi Poljska dobila u toku naredne finansijske perspektive. Međutim, sankcioni postupak se nije ostvario, budući da je mađarski premijer Victor Orban stavio veto na taj prijedlog.

Umjesto zaključka – kako dalje?

Populizam bi mogao još dugo ostati prisutan na međunarodnoj javnoj sceni. Uspon populista poput Orban-a, često se pogrešno pripisuje kratkoročnim faktorima kao što je izbjeglički val koji je dosegao vrhunac 2015, teroristički napadi inspirisani islamskim fundamentalizmom ili velika recesija.

Jednostavan recept o tome kako ograničiti populizam je trenutno teško predvidjeti. Ipak, ako bi vlade uspjele ponuditi svojim građanima širu i značajniju ulogu u društvu, tada bi se plodno tlo na kojem se populizam razvijao proteklih godina mogao početi smanjivati.

Populizam neće nestati sa političke scene Evropske unije, ali njegov se utjecaj može u velikoj mjeri umanjiti kad se uspostave ekonomski model i industrijski odnosi koji djeluju kako za preduzeća, tako i za zaposlene. Pобољшanje političke zastupljenosti i otvaranje kanala za participativnu političku kulturu bi građanima moglo pružiti osjećaj da se njihovi glasovi

ponovo čuju. Veća socijalna mobilnost mogla bi ublažiti utisak mnogih građana o otuđenoj i bogatoj eliti. Nakon što koraci u tom pravcu budu preduzeti, ideja da bi migracija mogla ugroziti nacionalne kulture i identitete, bi mogla izgubiti značajan dio dosadašnjeg zamaha. Populizam u pravilu plodno tlo pronalazi u strahu, tjeskobi, nesigurnosti i gubitku kontrole. Ispravan pristup u pogledu rješavanja tih socijalnih pojava, moglo bi pozitivno uticati na smanjenje privlačne moći populizma u Evropi. Međutim, ukoliko odlučna akcija izostane, uticaj populista će dodatno ojačati. Izgleda da se populizma više neće moći kontrolisati ukoliko se stvari budu odvijale kao do sada.

Literatura

- [1] Bodiroža M., (2008). Evropska unije, treće dopunjeno izdanje, Glas Srpske, Banja Luka
- [2] Eatwell R. Goodwin M., (2018) National Populism. The Revolt Against Liberal Democracy, Pelican Book
- [3] McGuinness, D. (2018) Merkel's coalition marathon keeps Germany waiting, 7. januar, BBC News, Berlin [Internet], Dostupno na:
- [4] <https://www.bbc.com/news/world-europe-42582704> [1. septembar 2019].
- [5] Swiss Confederation, Swiss Political System – facts and figure
- [6] Discover Switzerland [Internet], Dostupno na:
<https://www.eda.admin.ch/aboutswitzerland/en/home/politik/uebersicht/politisches-system-der-schweiz---fakten-und-zahlen.html> [31. avgust 2019].
- [7] Arsić Ž. Manifest jedne nove, neliberalne evrope (2018) Jutarnji list, [Internet], Dostupno na:
- [8] <https://euractiv.jutarnji.hr/PiD/zemlje-clanice/manifest-jedne-nove-neliberalne-evrope-zadnja-tri-govora-viktora-orbna-otkrivaju-njegov-plan-za-novi-europski-poredak/7830888/> [17. septembar 2019].
- [9] Plattner F. M. (2019) Illiberal Democracy and the Struggle on the Right,
- [10] Journal of Democracy [Internet], Dostupno na:
- [11] <https://www.journalofdemocracy.org/articles/illiberal-democracy-and-the-struggle-on-the-right/> [9. septembar 2019].